

ЕКОНОМІЧНА ТЕОРІЯ ТА ІСТОРІЯ ЕКОНОМІЧНОЇ ДУМКИ

УДК 005:339.9

СИСТЕМАТИЗАЦІЯ ТЕОРЕТИЧНИХ ПІДХОДІВ ДО ВИЗНАЧЕННЯ СУТНОСТІ МІЖНАРОДНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ

DOI 10.30838/ P.ES.2224.290818.5.172

Мащенко С. О., к.е.н.*ДВНЗ «Придніпровська державна академія будівництва та архітектури»*

У статті проаналізовано поняття «менеджмент» та «управління». Зроблений висновок, що науковцями не розмежовано поняття «управління» і «менеджмент». І хоча окремі з них вважають, що термін «менеджмент» є аналогом терміну «управління», нами вбачалося за потрібне визначити основні наукові підходи до обох з цих понять. Згідно з аналізу дефініцій, зроблений висновок, що питання управління розглядалося вченими лише з гуманітської сторони, не беручи до уваги економічну. Визначено, що «менеджмент» є складовою міжнародного менеджменту. Визначено, що сфера міжнародного менеджменту найчастіше виступає як частина ширшої області, що називається «міжнародним бізнесом». Запропонована логічна схема формування області міжнародного менеджменту з урахуванням глобалізаційних процесів. Доведено, що міжнародний менеджмент повинен комбінувати чотири складові: правову, економічну, організаційну та соціо-культурну. Проаналізована еволюція міжнародного менеджменту та зроблений висновок, що більш ґрунтовно поняттям міжнародного менеджменту почали цікавитись починаючи з 80-х років минулого століття. Зазначено, що вітчизняними вченими категорія міжнародного менеджменту не достатньо досліджена. Надано власне визначення поняття «міжнародний менеджмент».

Ключові слова: управління, менеджмент, міжнародний менеджмент, міжнародний бізнес, глобалізація.

UDC 005:339.9

SYSTEMATIZATION OF THEORETICAL APPROACHES TO DETERMINING THE CONTENT OF INTERNATIONAL MANAGEMENT

DOI 10.30838/ P.ES.2224.290818.5.172

Mashenko S., PhD in Economics*Prydniprovskya State Academy of Civil Engineering and Architecture*

The paper analyzes the concept of «management». It has been concluded that the scientists are not delimit a concept «direction» and «management». Although the

separate of them considered that the term «management» is the analogue of term «management», seen by us is necessary to define basic scientific approaches to both these concepts. According to the analysis of definitions, it is concluded that a management question was examined to the scientists only from a humanist`s side, not having regard to economic. It has been determined that «management» is constituent of international management. It has been suggested a logical chart of forming the area of international management is taking into account to the processes of globalization. It has been order that the international management must combine four constituents: legal, economic, organizational and social. It has been analyzed the evolution of international management and concluded that more thoroughly began to take interest the concepts of international management since 80th of past century. It has been marked that the category of international management is not enough investigate of domestic scientists. It has been suggested the own determination of «international management».

Keywords: management, international management, international business, globalization.

Актуальність проблеми. В умовах глобалізаційних процесів та трансформації світової економіки жодна з країн не може самостійно функціонувати, незалежно від інших, використовуючи ресурси, які знаходяться в її розпорядженні. Для посилення власної вагомості на світовій арені та передусім розвитку власного господарства уряд країни змушений вживати заходів для розширення своєї участі у міжнародних економічних відносинах. Це сприяє розвитку міжнародного бізнесу, в якому приймають участь не тільки власні контрагенти, а й інші суб'єкти господарювання. Усі суб'єкти міжнародного бізнесу потребують досконалого та професійного управління, тобто застосування усіх методів та інструментів міжнародного менеджменту. Міжнародний менеджмент на даному етапі – це найважливіша перевага сучасних міжнародних компаній. Від дієвого механізму міжнародного менеджменту залежить яке місце буде обіймати компанія на глобальному ринку товарів, капіталу та робочої сили.

Аналіз останніх наукових досліджень. Серед вчених, які займалися проблематикою міжнародного менеджменту слід виокремити праці закордонних вчених таких як – Р. Гестеланда, Р. Годжетса, Дж. Гуллена, Р. Д. Льюиса, Н. Дж. Холдена, Г. Хофстеде [1–6]. Щодо вітчизняних науковців, то розв'язанням проблем у сфері міжнародного менеджменту присвячували свої праці В. Куриляк, О. Ступницький, В. Якубовський, Є. Панченко, Д. Лук'яненко та ін. [7–11]. Однак, недостатньо

дослідженням залишається аналіз теоретичних підходів щодо визначення сутності міжнародного менеджменту у вітчизняній науковій думці.

Мета роботи. Проаналізувати та систематизувати теоретичні підходи до визначення сутності міжнародного менеджменту.

Викладення основного матеріалу дослідження. В ході глобалізації бізнесу, що прискорюється і проникаючої в усі нові сфери, економічна наука і бізнес-практика приділяють зростаючу увагу дослідженням і узагальненню досвіду діяльності міжнародних фірм і багатонаціональних корпорацій (БНК). Проте природа міжнародного менеджменту і, відповідно, місце міжнародного менеджменту в системі економічних і управлінських понять досі залишаються приводом для дискусій. У науковому співтоваристві це проявляється в існуванні різних підходів до визначення самого предмета досліджень і використовуваних аналітичних інструментів, часто запозичених з суміжних галузей економічної і управлінської науки. В зв'язку з цим визначення адекватного місця області «міжнародний менеджмент» в системі наукових знань залишається у край актуальним завданням, рішення якого дозволяє, визначити найбільш пріоритетні напрями подальших наукових досліджень. В сукупності ці два аспекти покликані забезпечити краще розуміння тривалих процесів глобалізації бізнесу і підготовку менеджерів, здатних ефективно управляти фірмами в глобальному масштабі. Для того, щоб зупинитись більш детально на визначенні сутності поняття «міжнародний менеджмент», зупинимось на термінах «менеджмент» та «управління», адже складова міжнародного менеджменту – це перш за все управління (англ. management — управління, керівництво, адміністрування). У сучасній науковій думці передусім не розмежовано поняття «управління» і «менеджмент». І хоча окремі фахівці вважають, що термін «менеджмент» є аналогом терміну «управління», необхідно визначити основні наукові підходи до обох цих понять. Є певні підстави стверджувати, що термін «управління» є дещо ширшим, ніж термін «менеджмент». У найширшому плані управління (а часто і менеджмент) визначається як «елементарна функція організованих систем різної природи (біологічних, соціальних, технічних), яка забезпечує збереження їх певної структури, підтримку режиму діяльності, реалізацію програми, мети діяльності» [12]. У такому ж розумінні поняття «управління» тлумачить відомий російський вчений-

філософ В. Г. Афанасьєв, який стверджує, що “управління є сукупністю певних дій (операцій), які здійснюються людиною, суб’єктом управління щодо об’єкта з метою його перетворення та забезпечення його руху до заданої мети” [13].

Вчений В. Зигер, наприклад, дає таке визначення: «Управління» - це таке керівництво людьми і таке використання засобів, яке дозволяє виконувати поставлені завдання гуманним, економічним і раціональним шляхом» [13]. На нашу думку, доречно погодитись з вченим, адже без застосування гуманістської складової доволі складно керувати людьми. До цього потрібно додати, що вибір цілей і формулювання завдань, також відноситься до управління. Більше того, постановка цілей - один з основних обов'язків менеджерів.

Однак, попередні вчені надають поняттю «управління» та «менеджмент» більш філософського тлумачення, не беручи до увагу перед усім економічну складову. Якщо відтінювати соціально-етичні, педагогічні проблеми управління, які досліджувались вченими, а зупинитись все ж таки на економічній складовій, то слід погодитись з К. Грищенко, який визначають управління як вид діяльності, що характеризується взаєминами людей в процесі вироблення, прийняття і реалізації управлінських рішень [14]. Науковець Г. Щокін тлумачить поняття “менеджмент” як “управління будь-яким соціальним об’єктом, володіння майстерністю управління, високий професіоналізм” [15]. Якщо визначати менеджмент з позицій різних професійних модифікацій, то з економічної точки зору менеджмент — фактор виробництва разом з працею і капіталом. В данному випадку слід погодитись з вченим, адже процес управління неможливий без трудових ресурсів та наявності фінансових ресурсів. Досить точно поняття «менеджмент» надає В. Даниленко. Менеджмент, за його визначенням, це: 1) управління, вид діяльності, пов’язаний з керуванням людьми у різноманітних організаціях; вміння домагатися поставленої мети, використовуючи працю, інтелект, мотиви поведінки інших людей; 2) галузь людського знання, що допомагає здійснювати функції менеджменту; 3) певна категорія людей, соціальний прошарок тих, хто виконує роботу з управління [16]. На нашу думку, це доцільне визначення менеджменту, яке має розглядатися і аналізуватися відповідно до специфіки конкретних

об'єктів управління, головними з яких є держава, галузь, підприємство (установа), колектив, особистість.

У науковій і діловій літературі область міжнародного менеджменту найчастіше виступає як частина ширшої області, що називається «міжнародним бізнесом». Інша частина «міжнародного бізнесу» - це «світова економіка» або «міжнародні економічні відносини». На Рис 1 зображено логіку А.Г. Медведєва виділення «міжнародного менеджменту» з областей економіки і менеджменту, а також зміст ширшої області «міжнародного бізнесу», однак на нашу думку до цієї логічної схеми слід додати й глобальний вибір. Адже саме процес поглиблення глобалізації спонукава до того, що вчені почали виокремлювати поняття міжнародного менеджменту від менеджменту взагалом.

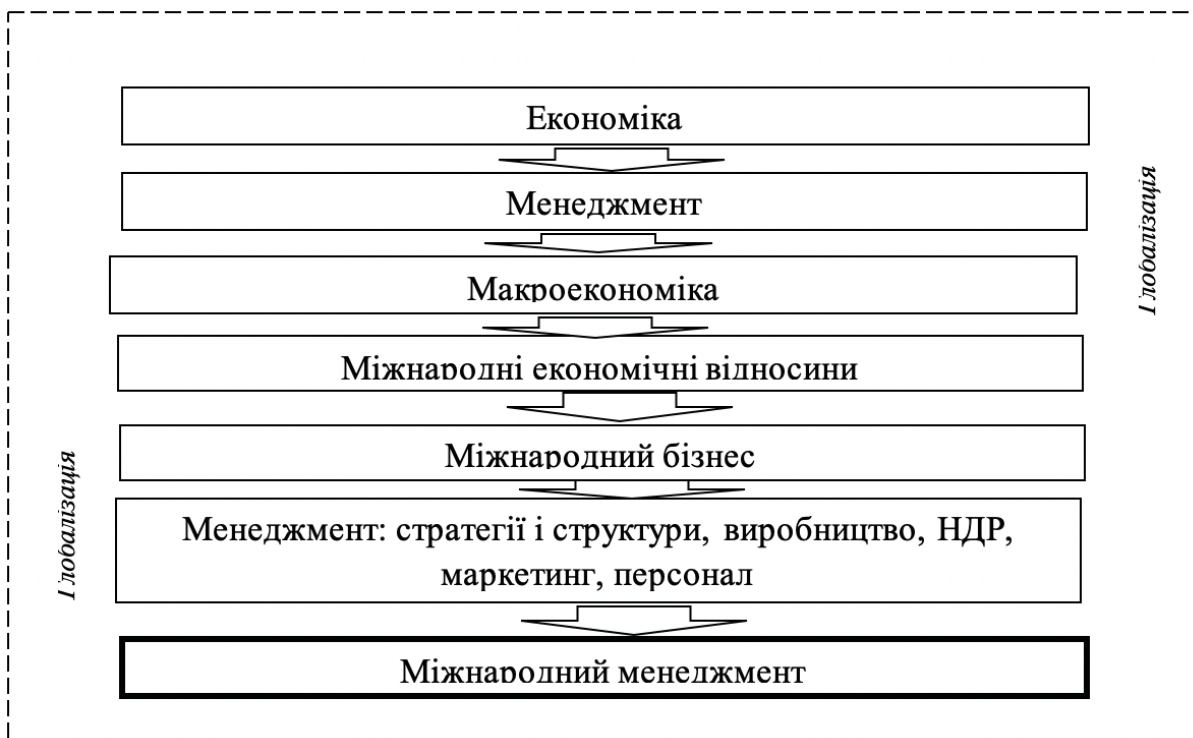

Рис.1 Формування області міжнародного менеджменту

Джерело: розроблено автором за [17]

Область міжнародних економічних відносин (світової економіки - international economics) розвивається як "природне" розширення економічної науки (economics) на випадок відкритих національних економік. Тому, наприклад, теорії міжнародної торгівлі найчастіше базуються на загальних уявленнях про значення чинників виробництва, недосконалої конкуренції і т. п. В той же час область міжнародного менеджменту формувалася не лише в результаті «додатка» теоретичних

уявлень про менеджмент до міжнародних фірм, але і як наслідок розвитку і поширення такого феномену, як багатонаціональні корпорації.

Характерні риси міжнародного менеджменту мають економічний, соціально-психологічний, правовий і організаційно-технічний аспекти. Перші два є комбінуванням складових саме управління, яка була розглянута нами вище. Виокремлення середовища міжнародного маркетингу зображено на Рис.2.

*Рис. 2. Середовище міжнародного менеджменту
Джерело: розроблено автором*

Сутність економічного аспекту повинен включати в себе управління процесом міжнародного виробництва, в ході якого досягається комбінація матеріальних і трудових ресурсів, які необхідні для реалізації поставлених цілей. **Соціально-культурний аспекти** повинен включати діяльність певної групи осіб щодо організації і керівництва зусиллями всього персоналу компанії, які проявляються в традиціях та звичаях суспільства. **Правовий аспект міжнародного менеджменту** повинен включати структуру державних і міжнародних політичних та економічних інститутів, політику, яка ними проводиться, і визначене ними законодавство. Велике значення повинно приділятися торговому праву при укладанні договорів та заключенні контрактів. **Організаційно-технічний аспект** повинен включати постановку цілей та завдань, розробку стратегій, організацію, керівництво та контроль, мотивацію персоналу, які здійснюють роботу.

У своєму еволюційному розвитку поняття міжнародного менеджменту проходило декілька етапів. Для кожного з яких притаманні цілі та завдання для визначення міжнародного менеджменту (Табл.1)

Таблиця 1 - Еволюція розвитку міжнародного менеджменту

Роки	Цілі	Завдання
1830-1900	Випуск товарів першої необхідності	Формування свідомості ринку
1900-1930	Задоволення споживачів	Контроль за бюджетом підприємств
1930-1950	Перехід до загального благоденства	Маркетинг, довгострокове планування
1950-1980	Масовий випуск предметів розкоші	Стратегічне планування
1980-по н. ч	Задоволення споживачів	Стратегічне планування в умовах невизначеності

Джерело: [18]

Отже, в різний проміжок часу цільові призначення міжнародного маркетингу були доволі різноманітними від випуску товарів першої необхідності до випуску предметів розкоші. На сучасному етапі цілями міжнародного менеджменту є задоволення потреб споживачів. Починаючи з 80-х років милого століття міжнародний менеджмент став самостійною сферою, яку почали досліджувати авторитетні автори так як П. Самуельсон, Р.Коуз, О. Вільямсон, які отримали світове визнання. Їх роботи були присвячені саме питанням визначення міжнародного менеджменту, міжнародного операційного і інноваційного менеджменту та міжнародного управління людськими ресурсами. В яких визначенню міжнародного менеджменту приділено достатньо уваги, чого не можна сказати про вітчизняні дослідження поняття міжнародного менеджменту. У відношенні ж «міжнародного менеджменту» роботи вітчизняних авторів найчастіше фрагментарні і відображають лише деякі складові цієї комплексної галузі знань. Найчастіше це управління комерційними операціями, міжнародний маркетинг і останніми роками - питання прямих іноземних інвестицій. В той же час, як показує світовий досвід наукових досліджень що охоплюються поняття «міжнародний менеджмент», набагато ширше; він є цілим комплексом взаємозв'язаних

областей знання, частіше на стику з іншими напрямками досліджень і практиками менеджменту.

Визначення поняття «міжнародний менеджмент» жодним з вчених не наведено. Тому нами вбачається за потрібне надати власне визначення міжнародного менеджменту. На нашу думку, міжнародний менеджмент – це процес управлінської діяльності, цілями якого повинно бути формування та застосування конкурентних переваг за рахунок ведення бізнесу в різних країнах з аналізом їх культурного, економічного та правового середовища та застосування дієвих управлінських інструментів, які будуть адаптовані під постійні зміни глобального середовища.

Висновки. У роботі проаналізовано поняття «менеджмент» та зроблений висновок, що більшість вчених надають поняттю «менеджмент» більш філософського тлумачення, не беручи до увагу перед усім економічну складову. Виявлено, що категорія «менеджмент» має розглядатися і аналізуватися відповідно до специфіки конкретних об'єктів управління, головними з яких є держава, галузь, підприємство (установа), колектив, особистість. Доведено на прикладі логічної схеми, що міжнародний менеджмент найчастіше виступає як частина ширшої області ніж менеджмент та міжнародний бізнес. Проаналізована еволюція міжнародного менеджменту та виявлено, що починаючи з 80-х років милого століття поняттям міжнародного менеджменту почали займатися іноземні та вітчизняні вчені. Зроблений висновок, що роботи вітчизняних авторів найчастіше фрагментарні і відображають лише деякі складові міжнародного менеджменту, визначенням категорії міжнародного менеджменту не надав жоден з вітчизняних вчених. Тому нами запропоноване власне визначення сутності міжнародного менеджменту з урахуванням глобалізаційних процесів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Гестеланд Ричард Р. Кросскультурное поведение в бизнесе. Днепропетровск : Баланс-клуб, 2003. 276 с.
2. Hodgetts Richard M., Luthans Fred. International Management. Culture, Strategy and Behavior. Fifth Edition. New York : McGraw-Hill Irwin, 2003. 828 p.
3. Gullen John B., Parboteeah K. Praveen. Multinational Management. A Strategic Approach, 4th Edition. OH, Mason : South Western : Thomson, 2008. 816 p.

4. Льюис Р.Д. Деловые культуры в международном бизнесе: от столкновения к взаимопониманию. М. : Дело, 1999. 440 с.
5. Холден Найджел Дж. Кросскультурный менеджмент. Концепция когнитивного менеджмента. М. : Юнити-Дата, 2005. 364 с.
6. Хофстеде Г. Модель Хофстеде в контексте: параметры количественной характеристики культур. [Электроний ресурс]. – Режим доступа: <http://lse2010.narod.ru/olderfiles/LSE2014pdf/LSE2014Hofstede.pdf>.
7. Куриляк В. Є. Менеджмент: міжцивілізаційні і міжкультурні основи. Київ : Кондор, 2010. 482 с.
8. Ступницький О. І. Сучасні конкурентні стратегії ТНК. Київ, 2013. 416 с.
9. Якубовский В.В. Системные методы менеджмента в международном бизнесе. Київ, 2014. 738 с.
10. Панченко Є. Г. Міжнародний менеджмент. Київ : КНЕУ, 2007. 468 с.
11. Імперативи глобального корпоративного менеджменту / Д. Г. Лук'яненко // Стратегія розвитку України (економіка, соціологія, право). — К., 2011. — № 1. — С.44-47.
12. Учебник для студентов вузов, обучающихся по специальности «Менеджмент организации» / Ричард Л. Дафт; пер. с англ. под ред. Э.М. Короткова; предисловие Э.М. Короткова. — М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2006. — 736 с.
13. Орлов А.И., Федосеев В.Н. Менеджмент в техносфере: Учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений. – М.: Издательский центр «Академия», 2003. – 384 с.
14. Зигерт В., Ланг Л. Руководить без конфликтов / Пер. с нем. – М.: Экономика, 1990. – 456 с.
15. Гибсон Д. Л., Иванцевич Д. М., Донелли Д. Х. Организации: поведение, структура, процессы: Пер. с англ. — 8-е изд. — М.: ИНФРА-М, 2000.
16. Экономика предприятия. Стратегический потенциал предприятия [Текст] : учеб. пособие / А.П.Градов. - СПб. : Изд-во СПбГПУ, 2002. - 85 с.
17. Бланк І. О. Інвестиційний менеджмент: Опорний конспект лекцій / І. О. Бланк, Н. М. Гуляєва. — К.: КДТЕУ, 1999.
18. Эволюция международного менеджмента как научной области и учебной дисциплины: опыт и перспективы [Электроний ресурс]. – Режим доступа: <https://cyberleninka.ru/.../evolyutsiya-mezhdunarodno-go-menedzhmenta-kak-nauchn>
19. Міжнародний менеджмент [Електроний ресурс]. – Режим доступа: http://www.vuzlib.su/mm_1_A/2.htm